

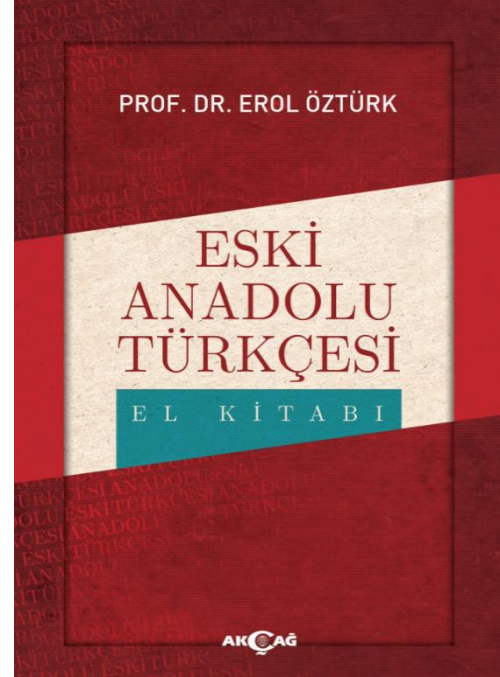
KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 4 (Nisan/April 2021), s. 262-265.
|| Geliş Tarihi-Received: 27.03.2021
|| Kabul Tarihi-Accepted: 05.04.2021
|| Kitap Değerlendirmesi-Book Review
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.904315

**Erol Öztürk, Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı, Ankara:
Akçağ Yay., 2017, 376 s., ISBN: 978-605-342-387-4.**

Gülderen TOKMAK*

Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesinin 13. yüzyıldan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar süren ve Osmanlı Türkçesinden önce gelen devrenin adıdır. Bu tarihî lehçe, Anadolu ve Azerbaycan, Balkanlar, Kıbrıs, Ege Adaları, Irak, Suriye, Kırım coğrafyasında kullanılmıştır. Türk dilinin Batı kolunu temsil eden Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili bugüne kadar yurtiçi ve yurtdışında pek çok çalışma yapılmıştır¹. Türkiye’de Eski Anadolu Türkçesinin grameri ile ilgili Faruk Kadri Timurtaş’ın *Eski Türkiye Türkçesi* adlı önemli bir çalışması vardır. Timurtaş’tan günümüze kadar bu tarihî lehçe üzerine gramer, metin okuma ve çeşitli problemleri ele alan makaleler olmak üzere çok sayıda çalışma yapılmıştır. 2017 yılında yayımlanan bir çalışma da Prof. Dr. Erol Öztürk’e aittir. Toplam 376 sayfa olan *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı* adlı eser, *Ön Söz* (s. 9-10), *Kısaltmalar* (s. 11), *Çeviri Yazı İşaretleri* (s. 12) ve *Giriş* (s. 13-41),

* Arş. Gör., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bolu/Türkiye, e-posta: gulderentokmak@ibu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5102-8626>.

¹ Eski Anadolu Türkçesi üzerine yazılan gramer kitapları: Timurtaş, Faruk K. (1994), *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul; Özkan, Mustafa (2013), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul; Şahin, Hatice (2009), *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yay., Ankara; Türk, Vahit vd. (2013), *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul; Korkmaz, Zeynep (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK, Ankara; Gülsevin, Gürer (2011), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK, Ankara.

Eski Anadolu Türkçesi üzerine yazılan makaleler: Çağatay, Saadet (1944), *Eski Osmanlıca Üzerine Bazı Notlar*, *DTCF Dergisi* II/2, 297-312; Mansuroğlu, Mecdut (1951), *Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Başlaması ve Gelişmesi*, *TDED* IV/3, 215-229; Korkmaz, Zeynep (1995), *Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine*, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar Cilt I*, TDK Yay., Ankara: 491-508; Develi, Hayati (2008), *Eski Türkiye Türkçesi Ağzlarının Sınıflandırılması*, *Turkish Studies*, 3/3, Bahar, 212-228; Özkan, Mustafa (2011), *Eski Anadolu Türkçesinde Ortaya Konan Tercümelelerin Türk Diline Etkisi*, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 3, 115-159.

Ses Bilgisi (s. 42-61), *Şekil Bilgisi* (s. 62-85), *Metinler* (s. 88-293), *Kaynaklar* (s. 295-297), *Kronoloji* (s. 299-300), *Ekler (Eski Anadolu Türkçesi Metinleri)* (s. 301-376) şeklinde yedi ana bölüm altında hazırlanmıştır.

Eserin *Ön Söz* (s. 9) bölümünde, Selçukluların devlet işlerinde Farsçayı, dini meselelerde Arapçayı kullandığı, devletin sınırlarının genişleyerek kültür merkezinden uzaklaşması sonucunda ise ana dille yazma ihtiyacının ortaya çıktığından bahsedilmiştir. Yazar, saf Oğuz ağızlarının yazıya yansımalarıyla 13. yüzyılda temeli atılan Eski Anadolu Türkçesinin, Selçukluların yıkılışından sonra Anadolu Beyliklerinde daha fazla itibar görmesi ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren çeşitli konularda çok sayıda eser verilmesi, 15. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un fethiyle yerini Osmanlı Türkçesine bırakması gibi konulara değinmiştir. Bu bölüm yazarın teşekkürlerini sunmasıyla sonlanır; *Kısaltmalar* (s. 11) ve *Çeviri Yazı İşaretleri* (s. 12) kısımlarından sonra *Giriş* bölümüne geçilir.

Giriş bölümü kendi içerisinde 1. *Türk Dili*, 2. *Eski Türkçe Devresi*, 3. *Türk Dilinin Kolları*, 4. *Oğuz Türkçesi (Batı Türkçesi)*, 5. *Eski Anadolu Türkçesi* isimli alt bölümlere ayrılmıştır. *Türk Dili* bahsinde, Türk dilinin bulunduğu dil ailesi hakkındaki görüşler özet olarak verilmiş ve Türklerin tarih sahnesine çıkışından bahsedilmiştir. *Eski Türkçe* adını taşıyan bölümde kronolojik sıraya uygun olarak Köktürk, Uygur ve Karahanlılar'a dair genel bir bilgilendirme yapılmış ve bu dönemde yazılan eserlerden kısaca söz edilmiştir. *Türk Dilinin Kolları* kısmında, Karahanlı Türkçesinden sonra Orta Asya'da Türk boyları tarafından ortak dil olarak kullanılan Harezmi Türkçesinin, Harezmi Devleti'nin Moğollar tarafından yıkılması ve bölgeden başlayan göçlerle birlikte yerini yeni yazı dillerine bırakmasına değinilmiştir. *Oğuz Türkçesi (Batı Türkçesi)* başlığı altında öncelikle Batı Türkçesinin oluşumunu hazırlayan tarihî olaylar anlatılmış, akabinde Batı Türkçesi *Eski Anadolu Türkçesi* (13. yüzyıl - 15. yüzyılın ikinci yarısı), *Osmanlı Türkçesi* (15. yüzyılın ikinci yarısı - 1911), *Türkiye Türkçesi* (1911'den günümüze kadar olan dönem) olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. *Eski Anadolu Türkçesi* başlığı altında ise geçiş dönemi olarak da adlandırılan *Karışık Dilli Eserlerden* bahsedilmiş ve kronolojik sıraya uygun olarak dönemin müellifleri ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış eserler üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Eserde ikinci bölüm *Ses Bilgisi* (s. 42-61) bahsine ayrılmıştır. *Ses Bilgisi* bölümü 1. *Ünlüler*, 2. *Kapalı e (ë) Meselesi*, 3. *Ünsüzler*, 4. *Ses Özellikleri*, 5. *Ses Değişmeleri*, 6. *Ses Düşmeleri*, 7. *Ses Türemesi*, 8. *Yer Değiştirme* şeklinde ana başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümde Eski Anadolu Türkçesindeki ünlüler ve ünsüzler verilmiş, Türkoloji camiasında tartışmalı bir konu olan kapalı e (ë) sesi ise ayrı bir alt başlıkta değerlendirilmiştir. *Ses Özellikleri* kısmı *Kalınlık-İncelik Uyumu (Dil Uyumu)*, *Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Uyumu)*, *Ünsüz Uyumu*, *Ünlü Ünsüz Uyumu* alt başlıklarından oluşur. *Kalınlık-İncelik Uyumu* alt başlığında Eski Türkçede olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de bu uyumun tam olduğu belirtilmiş, aitik eki *-ki'*nin *-ki* şeklinde ünlü uyumuna girmiş ve *-gı/-gi* şeklinde ünsüzünün ötümlüleşmiş biçimlerinin olduğu, zarf-fiil eki *-ken'*in Türkiye Türkçesinde olduğu gibi tek şekilli olduğu, *-gıl/-gil* emir ekinin kullanımının Eski Türkçede olduğu gibi uyuma girdiği konularına değinilmiştir. *Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (Dudak Uyumu)* alt başlığında, bu dönemde Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesinden farklı olarak yuvarlaklaşma olaylarının görüldüğü, *b,m,p,v,f* ünsüzlerinin bazı kelimelerin dudak uyumunun dışında kalmasına sebep olduğu, bununla birlikte sebebi bilinmeyen ünlü yuvarlaklaşmalarının da yine döneme özgü önemli ses olaylarından biri olduğu ifade edilmiştir. *Ünsüz Uyumu* alt başlığında ilk olarak ünsüz benzeşmesi olarak da bilinen ünsüz uyumunun tanımı yapılmış, ardından Eski Türkçe ve standart Türkiye Türkçesinde ötümlü ve ötümsüz ünsüzlü şekilleri olan bulunma hâli ekinin *-da/-de*,

ayrılma hâli ekinin *-dan/-den*, görülen geçmiş zaman ekinin *-dı/-di/-du/-dü*, sıfat-fiil eki *-duk/-dük* ve bildirme eki *-dur/-dür*, *-durur/-dürür*, fiilden-fiil yapım eki *-dur/-dür* şeklinde Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde sadece ötümlü biçimlerinin kullanıldığı belirtilmiş ve konuyla ilgili örnekler sıralanmıştır. Bu bölüm, ses düşmeleri, ses türemesi, yer değiştirme konusu işlenerek sonlandırılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde *Şekil Bilgisi* (s. 62-85) yer alır. Bu bölüm *İsim, Fiil, Zamir, Zarf, Sıfat, Edat, Bağlaç, Ünlem* olmak üzere sekiz ana başlıktan oluşur. Birinci kısım olan *İsim* başlığı altında isim işletme ekleri ve isim yapım ekleri incelenmiştir. İsim işletme ekleri, *çokluk, iyelik, aitlik, hâl ekleri* şeklinde alt başlıklara ayrılmış, gerekli açıklamaların ardından eklerin kullanımlarıyla ilgili örneklerle yer verilmiştir. *İsim Yapma Ekleri* başlığı altında Eski Anadolu Türkçesindeki isimden isim yapım ekleri ve fiilden isim yapım ekleri ele alınmıştır. İsimden sonra *Fiil* başlığını taşıyan ikinci kısımda ise fiiller önce yapı bakımından ardından da zaman bakımından incelenmiştir. *Zamir* kısmında Eski Anadolu Türkçesindeki *şahıs, işaret, dönüşlülük ve belirsizlik zamirleri* verilmiş ve Türkiye Türkçesinden farklılık gösteren zamir biçimlerine değinilmiştir. *Zarflar* kısmında Türkçe ve alıntı pek çok kelimenin zarf işlevinde kullanıldığı belirtilmiş ve tür olarak zaman, yön, miktar, tarz olmak üzere dört alt başlıkta incelenmiştir. *Sıfat* kısmında ise dönem metinlerinde geçen sıfatlar *niteleme* ve *belirtme* sıfatları olarak iki alt başlıkta incelenmiş, diğer kelime ve eklerde görülen döneme has fonetik özelliklerin sıfatlarda da görüldüğü belirtilmiştir. *Edatlar* kısmında Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde kullanılan edatların bir listesi verilmiştir. *Bağlaçlar* kısmında Eski Anadolu Türkçesinde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar verilmiştir. *Ünlem* alt başlığında sevinme, heyecan, korku, şaşma gibi duyguları ifade etmek için kullanılan ünlemler dönem metinlerinden hareketle sıralanmıştır.

Metinler (s. 88-274) bölümünde, *Dede Korkut Kitabı, Yûsuf u Zelîha, Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi'sh-Şerîfe, Süheyl ü Nebahâr, Yunus Emre Divânı*'ndan metinlere yer verilmiştir. Bu bölümde bir sayfada Arap harfli metin, diğer sayfada Arap harfli metnin çeviri yazılı okunuşu yan yana verilmiş, ardından metinlerde geçen sözcüklerin açıklamalı dizini yer almıştır. Açıklamalı dizin bölümünde alfabetik sırayla her bir sözcüğün metin içindeki anlamı verilmiş, alıntı sözcüklerin hangi dilden alındığı parantez içinde gösterilmiş, Türkçe sözcüklerin ise Eski Türkçe dönemindeki şekilleri parantez içinde verilmiştir. Yine her bir madde başında sözcüğün metinde geçtiği yer ve şekli verilmiş, morfolojik tahlil yapılarak aldığı yapım ve çekim ekleri gösterilmiştir.

Kaynaklar (s. 295-298) bölümünde, araştırmacılara fayda sağlayacak, eserin hazırlanması esnasında faydalanılan kaynakların künye bilgileri verilmiştir.

Kronoloji (s. 299-300) bölümünde, Eski Anadolu Türkçesi ve bu lehçenin konuşulduğu dönemle ilgili önemli hadiselerin gerçekleştiği tarihler kronolojik sırayla verilmiştir.

Ekler (Eski Anadolu Türkçesi Metinleri) (s. 301-376) başlıklı son bölümde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait *Dede Korkut, Yûsuf Zelîha, Garibnâme, Âdab-ı Nebî, Süheyl ü Nebahâr, Harnâme, Yunus Emre Divânı* eserlerinden örnek metinler yer almıştır.

Sonuç olarak Prof. Dr. Erol Öztürk'ün kaleme aldığı *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı* adlı bu eser Türkoloji öğrencileri başta olmak üzere bu alanda çalışma yapacak herkesin yararlanabileceği bir kaynak özelliği taşımaktadır. Eserde verilen örnek metinlerin çokluğunun yanı sıra bu metinlerin transkripsiyonlu okunuşunun hemen yan sayfada yer alması ve açıklamalı dizin kısmında metinlerde geçen kelimelerin morfolojik tahlillerinin yapılması bu çalışmayı Eski Anadolu Türkçesiyle ilgili yazılmış diğer gramer kitaplarından ayıran en temel özelliktir. Ayrıca, bu çalışmanın *Açıklamalı Dizin*

bölümünde her bir sözcük, alfabetik sıra ve metin içindeki anlamıyla verilmiş; Türkçe sözcüklerin ise Eski Türkçedeki biçimleri parantez içinde gösterilerek morfolojik tahlil yapılmıştır. Eser bu yönüyle de özellikle lisans düzeyindeki öğrenciler için oldukça faydalıdır. Eski Anadolu Türkçesi çalışmalarına katkı sağlayacağına inandığımız bu eser için Öztürk'e teşekkür eder, çalışmalarında başarılarının devamını dileriz.

